

Реалізація програми
«МУДРІ ШАХИ»
у роботі з дітьми
старшого дошкільного віку

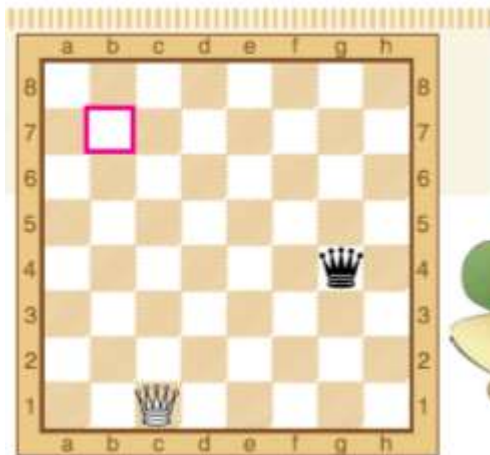
Комплект «Мудрі шахи»: Методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи та Додатку до методичних рекомендацій з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи (Авторський колектив: В. В. Семизорова, О. І. Духновська, А. Б. Кольба, Л. Ю., Б. П. Фенюк

ЗМІСТ

■ ШАХІВНИЦЯ.....	6
■ ГОРИЗОНТАЛЬ, ВЕРТИКАЛЬ	7
■ ДІАГОНАЛЬ – ЦЕНТР.....	9
■ ШАХОВА НОТАЦІЯ (“АДРЕСА”).....	11
■ УЗАГАЛЬНЕННЯ	12
■ ШАХОВІ ФІГУРИ.....	13
■ РОЗТАШУВАННЯ ФІГУР НА ШАХІВНИЦІ	15
■ УЗАГАЛЬНЕННЯ	17
■ ТУРА	18
■ ТУРА НА ПОЛІ БОЮ	20
■ СЛОН	22
■ СЛОН НА ПОЛІ БОЮ	24
■ ТУРА ПРОТИ СЛОНА	26
■ ФЕРЗЬ	27
■ ФЕРЗЬ НА ПОЛІ БОЮ	29
■ ФЕРЗЬ ПРОТИ ТУРИ І СЛОНА	31
■ КІНЬ	34
■ КІНЬ НА ПОЛІ БОЮ	35
■ КІНЬ ПРОТИ ФЕРЗЯ, ТУРИ, СЛОНА	37
■ ХОДИ ПІШАКА.....	38
■ ПІШАК НА ПОЛІ БОЮ	41
■ КОРОЛЬ.....	44
■ КОРОЛЬ В ДІІ. РОКІРУВАННЯ	46
■ УЗАГАЛЬНЕННЯ	48
■ ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ. ШАХ	51
■ ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ. МАТ	54
■ ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ. ПАТ	55
■ ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ. ГРА В ПАРАХ	58
■ ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ. УЗАГАЛЬНЕННЯ	59
■ ШАХОВА ПАРТІЯ. ПРАВИЛА ВИКОНАННЯ ХОДІВ	61
■ ШАХОВА ПАРТІЯ. ЦІННІСТЬ ФІГУР	64
■ ШАХОВА ПАРТІЯ. ПРАВИЛА ГРИ. ШАХОВІ ЗАДАЧІ	67
■ ЛАБІРИНТИ ДЛЯ ШАХОВИХ ФІГУР	68
■ ДЖЕРЕЛА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ.....	71

У додатку дитина знайомиться із шахівницею, шаховими фігурами та пішаком, виконує різні завдання і вправи, розв'язує шахові задачі а також розфарбовує загадкові малюнки.

Кожна сторінка методичного посібника містить зменшене зображення сторінки додатка. Вгорі вказано тему, а внизу і на полях розміщено методичний ряд: як ознайомлювати дітей із шахівницею, її елементами, шаховими фігурами, пішаком, ходами та правилами гри.

ШАХІВНИЦЯ

Коли Лев побачив знахідку Гавеняті, то дуже зрадів, а його очі наповнилися якимось дивним теплом.

– Це не просто іграшка, – загадково промовив Лев, – а фігура із надзвичайно цікавою та чарівною гри, яка називається "Шахи".

– А хто може грати у шахи? Які правила цієї гри? Що там робить ця дивна тварина? А ви розкажете нам про цю гру? – відразу поспішали запитання звірят.

– Зачекайте, любі малята, – я відповім на всі ваші запитання, але все по порядку. – Цю фігуру я загубив у лісі, коли повертався після гри із Мудрою Совою. У мене випадково відкрилася шахова скринька і розсипалися фігури. Я їх позбирав, але коли вдома перелічив, то помітив, що саме цієї бракувало. Ця дивна фігура називається кінь, а про те, як він ходить, я розповім вам згодом.

– Ви маєте не одну таку фігурку?! – у захваті промовила Гава.

– Так, у мене є ще й інші фігури. – сказав Лев і взяв із полиці велику картату коробку, розкрив її і виставив на дошку різні фігурки.

– Гра ця виникла дуже давно і називається "шахи". Шахи у перекладі з перської мови – вождар, цар. У цій грі два іграшкових війська охороняють своїх королів, а головною метою гри є знищити короля суперника.

Лісовим звірятам аж дух перехопило, так захоплено вони слухали розповідь Лева.

– Шахи – це гра для двох гравців. У кожного гравця є армія шахових фігур. Один суперник грає **БІЛИМИ ФІГУРАМИ**, а другий – **ЧОРНИМИ ФІГУРАМИ**. Гравці по чергово роблять лише по одному ходу.

ПРАВИЛО Той, у кого білі фігури, робить перший хід.

– І що, гравці командують цілими арміями? – нарешті промовив Вовчик. – Це ж так цікаво!

– Так, – відповів Лев, – але для того щоб вправно командувати цілою шаховою армією, треба добре знати правила гри.

Ось це шахова дошка, де відбуваються всі шахові поєдинки. По-іншому її називають шахівницею. Вона поділена на 64 клітинки: 8 по вертикалі і стільки само по горизонталі. Кожна клітинка – це **ПОЛЕ**. Половина полів темні, ми називаємо їх **ЧОРНІ ПОЛЯ**, друга половина – світлі, ми називаємо їх світлі, або **БІЛІ ПОЛЯ**.

ТЕМА 1.1 ВСТУП

БЛИЦОПИТУВАННЯ

1. Покажи шахову дошку, біле і чорне поля. Які поля: білі чи чорні?
2. Якої форми шахівниця: кругла чи квадратна? А шахове поле?
3. Що менше: шахівниця чи шахове поле?
4. На яких полях нічого не росте?
5. З яких дощок не будуть будинок?

ГРА "ТАК ЧИ НІ?"

Допоможи Гавеняті згадати:

- ✓ шахівниця має квадратну форму?
- ✓ шахівниця складається з білих і чорних кружечків?
- ✓ грати в шахи можуть 3 (1, 5, 2) гравці?
- ✓ шахове поле більше за шахову дошку?
- ✓ перед початком гри в лівому нижньому полі шахівниці має бути чорне поле?
- ✓ Шахові поля "сховались" у словах: *палляна, палива, полиця, топота, поляк, палица, полярник?*

Розфарбуй поля на шахівниці. Не забувай, що чорні та білі поля завжди чергуються. Чому ліве нижнє поле темне?

Знайди та обведи правильно розташовану дошку. Чому ти так вважаєш?

Виклади шахову дошку з кубиків або квадратиків двох кольорів. Спробуй викладати шахівницю з кимось у парі. Кубики або квадратики викладайте по чергово.

ГРА

"Позбирай" (обведи) цукерки тільки на білих полях шахівниці.

Важливе значення при навчанні має спеціально організована на заняттях та в повсякденному житті ігрова діяльність дитини, використання прийому обігравання завдань, створення ігрових ситуацій, використання шахових дидактичних ігор і посібників.

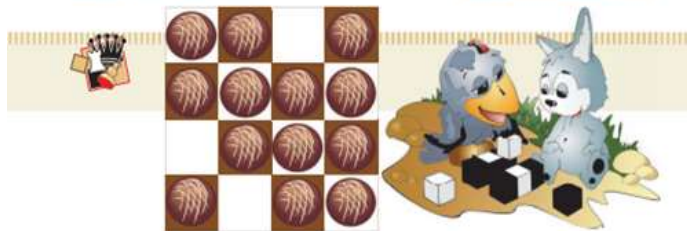
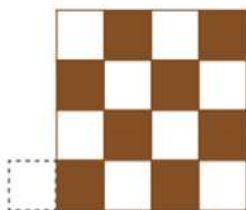
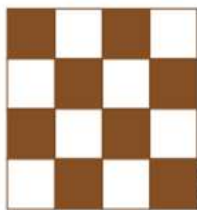

Шахи – це гра для двох гравців, які на час гри стають суперниками.

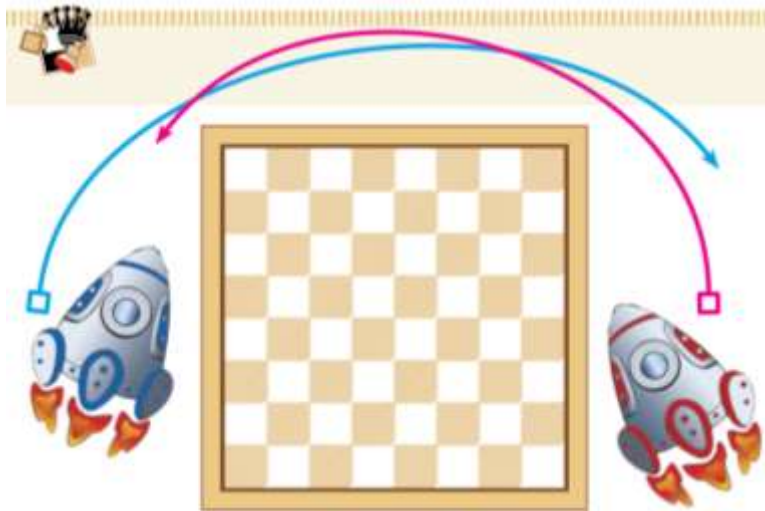
Шахи – це чудова нагода пізнати солодку радість перемоги, навчитися радіти успіхам інших дітей і не засмучуватися через власні поразки!

Навчити грати в шахи можна практично будь-яку дитину, але для цього необхідно застати великим терпінням. Головний секрет: дитина не повинна помічати, що її навчають! І не забувати: все-таки головна наша мета - прищепити малюкам інтерес до мудрої гри.

А ви вже навчаєте дітей гри в шахи?

ТЕМА 2.2 РОЗТАШУВАННЯ ФІГУР НА ШАХІВНИЦІ

1

2

3

4

Література щодо навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи

- Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. - 2001. - № 144.
- Базовий компонент дошкільної освіти: наук, керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; авт. кол-в: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна, Т. С. Гальченко, О. В. Коваленко, Г. М. Лисенко, М. А. Машовець, О. В. Низковська, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, Т. Г. Поніманська, О. Д. Сідельнікова, А. С. Шевчук, Л. Ю. Якименко. - К. : Видавництво, 2012. - 26 с.
- «Мудрі шахи» Програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи /В. В. Семізаторова, О. І. Духновська, Л. Ю. Пащенко. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 72с.
- Мудрі шахи: методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи до програми « Мудрі шахи» / В.В. Семізаторова, О. І. Духновська,, А.Б. Кольба та ін.- Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 72 с.
- Мудрі шахи : додаток до методичних рекомендацій з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи / В.В.Семізаторова, О.І.Духновська, А.Б. Кольба та ін. - Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 72 с.
- Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ: метод, посіб. / Н. Дятленко, А. Гончаренко, А. Шевчук та ін. - К. : Шкільний світ, 2010.- 128 с.
- Посібник шахіста-початківця. Зошит №1/А.Б.Кольба, Б.П.Фенюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. - 64 с.
- Шаховими стежинами : програма та методичний посібник з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи / Купрієнко В.І., Сандакова О.Д., Ходосенко О.Ю. - Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 216 с.

Інтернет-ресурси

- 1. Сухин И. Удивительные приключения в Шахматной стране: [Електронний ресурс] URL: <http://suhin.narod.ru/chessland3.htm>
- 2. Сухин И. Шахматы для самых маленьких: [Електронний ресурс] URL: <http://www.litmir.net/br/?b=95780>

ЛІТЕРАТУРА ЩОДО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ГРИ В ШАХИ

- Закон України «Про дошкільну освіту» // Урядовий кур'єр. - 2001. - № 144.
- Базовий компонент дошкільної освіти: наук, керівник: А. М. Богущ, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; авт. кол-в: А. М. Богущ, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна, Т. С. Гальченко, О. В. Коваленко, Г. М. Лисенко, М. А. Машовець, О. В. Низковська, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, Т. Г. Поніманська, О. Д. Сідельнікова, А. С. Шевчук, Л. Ю. Якименко. - К. : Видавництво, 2012. - 26 с.
- «Мудрі шахи» Програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи /В. В. Семізаторова, О. І. Духновська, Л. Ю. Пащенко. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 72с.
- Мудрі шахи: методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи до програми « Мудрі шахи» / В.В. Семізаторова, О. І. Духновська, А.Б. Кольба та ін.- Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 72 с.
- Мудрі шахи : додаток до методичних рекомендацій з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи / В.В.Семізаторова, О.І.Духновська, А.Б. Кольба та ін. - Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 72 с.
- Інноваційна практика в роботі вихователя ДНЗ: метод, посіб. / Н. Дятленко, А. Гончаренко, А. Шевчук та ін. - К. : Шкільний світ, 2010.- 128 с.
- Посібник шахіста-початківця. Зошит №1/А.Б.Кольба, Б.П.Фенюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. - 64 с.
- Шаховими стежинами : програма та методичний посібник з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи / Купрієнко В.І., Сандакова О.Д., Ходосенко О.Ю. - Тернопіль: Мандрівець, 2017 – 216 с.

Інтернет-ресурси

- 1. Сухин И. Удивительные приключения в Шахматной стране: [Електронний ресурс] URL: <http://suhin.narod.ru/chessland3.htm>
- 2. Сухин И. Шахматы для самых маленьких: [Електронний ресурс] URL: <http://www.litmir.net/br/?b=95780>

Дякую за увагу!!!

